

Cikasti zvoncek

DRUŠTVO CIKA
Cesta v BONOVEC 1
1215 Medvode

Številka 1 december 2019 - ponatis izvirnika ob jubileju 20. številke

Cikasto govedo

Cikastemu zvončku na pot	3
Cikasto govedo	4
Reja cikastega goveda in genska banka v živinoreji	5
Cika skozi čas	6
Stalež krav cikaste pasme in značilnosti po posameznih območjih	9
Strokovna komisija za cikasto govedo se preimenuje	12
Biki cikaste pasme v naravnem pripustu	13
Strokovni delavnici v pomenu spoznavanja avtohtonih lastnosti in širjenja rejske zavesti	14
Usoda cikaste pasme na območju kamnika od leta 1960 do leta 2003	15

CIKASTI ZVONČEK 1

CIKASTEMU ZVONČKU NA POT

Preko polj in logov, ter gajev raja pod Triglavom so vsi z žalostjo pričakovali kdaj se bo oglasil navček naši »CIKI«, ki si je že pred pol tisočletja zagotovila čast oltarja cerkve v Crnem grobu, a kot ptič Feniks se je nad pogoriščem oglasil zvonček veselja in sreče, poimenovali smo ga »CIKASTI ZVONČEK« in postal naj bi glasilo vseh nas, ki nam se je cika vrasla v srce.

Da, cika je zopet naša, saj se je z veliko truda in odpovedovanja ter tiste prave slovenske trme ohranila sem ter tja v hlevih kamniških, bohinjskih in tolminskih planin, predvsem zaradi dobrih pašnih lastnosti, svoje skromnosti, izredno dobro razvitega materinskega čuta, predvsem pa jo je rešila izredna trdoživost in dolgoživost.

Slovenija je res nekaj posebnega, saj zavzema samo nekaj malega ozemlja tega našega planeta. Na marsikaterem zemljevidu jo je komaj zaslediti, a na tem koščku sveta je ohranjeno celo bogastvo tako v živalskem kot tudi rastlinskem svetu in med vsem tem je ostalo tudi govedo.

Vesel sem, da lahko napišem te vrstice v uvodnem pozdravu našega glasila kot predsednik Društva za ohranjanje cikastega goveda v Sloveniji, a morate vedeti, da sem po srcu kmet, govedorejec in ponosen na zgodovino naših prednikov in kot tak zelo dobro razumem besede: »kdor se iz zgodovine nič ne nauči, ta tudi svoje prihodnosti vreden ni!«

Jože Romšak

**predsednik Društva za ohranjanje cikastega goveda v Sloveniji*

Krava Roža SI 1450861, rejec Galin Franc, Kališe 5/a, Stahovica (Foto: Metka Žan)

CIKASTI ZVONČEK 1

ISSN 2463-8668

DECEMBER 2019 - ponatis izvirnika ob jubileju 20. številke

Glasilno izdalo:

Združenje rejcev avtohtonega
cikastega goveda v Sloveniji
Cesta v BONOVEC 1
1215 MEDVODE

Telefon: 01 361 1266

Faks: 01 361 3728

Urednik: Matjaž Hribar

Telefon: 031 378 786

E-pošta: matjaz.hribar@lj.kgzs.si

Fotografija na naslovnici: Krava Roža SI 1450861, rejec Galin Franc, Kališe 5/a, Stahovica (foto: Metka Žan)

Oblikovanje: Moj Repro d.o.o.

Tisk: Evrografis d.o.o.

Naklada: 600 izvodov

CIKASTO GOVEDO

Cikasto govedo je v Sloveniji nastalo iz avtohtonega enobarvnega svetlo rdečkastega (bohinjskega) goveda. Krave prvotnega goveda so v 2. polovici 19. stoletja v povprečju tehtale okrog 200 kg in so dajale dnevno okrog 5 kg mleka na dan (Povše, 1893 cit. po Ferčejcu, 1947). Ker je bilo v 2. polovici 19. stoletja v sosednjih avstrijskih deželah veliko bolj znano po okvirju večje in produktivnejše pincgavsko govedo, so v 2. polovici 19. stoletja pričeli na Gorenjsko in Tolminsko uvažati bike pincgavske pasme (Mölltalervieh – belansko govedo). Tako se je pričel proces oplemenjevanja enobarvnega goveda s pincgavsko pasmo. Oplemenjeno govedo, ki je bilo po barvi podobno pincgavskemu govedu, so poimenovali cikasto govedo (cika).

Na Tolminskem in v Bohinju se je oblikoval manjši tip živali, ki je bil primernejši za pašo po strmih planinah, v ravninskem predelu Gorenjske pa večji tip.

Glede na geografsko območje reje cikastega goveda sta se v drugi polovici prejšnjega in prvi polovici tega stoletja izoblikovala dva tipa cikastega goveda v Sloveniji:

a/ tolminsko cikasto govedo,

b/ bohinjsko cikasto govedo, ki je bilo na ravninskem predelu Gorenjske nekoliko večje in se je imenovalo gorenjsko cikasto govedo. Imena so bila pridobljena po geografskih območjih v tem delu Slovenije.

V nasprotju s pincgavsko pasmo je bohinjsko govedo slovelo po odlični relativni mlečnosti (brahiceri izvori). Prav odlične lastnosti mlečnosti so želeli na Bohinjskem utrditi z izboljšanjem rej in s pravilno odbiro plemenskih živali. Zato so v začetku sedanjega stoletja omejili uvoz pincgavskih bikov. Da bi izboljšali rejo, je bil leta 1923 v radovljiskem okraju, pod katerega je spadal tudi Bohinj, ustanovljen Živinorejski odbor, ki je pričel z načrtnim selekcijskim delom. Že leta 1925 je potekalo licenciranje, istega leta so uvedli tudi rodovniško knjigo in začeli s kontrolo mlečnosti.

Živali cikaste pasme so rdeče barve z značilno belo liso. Bela lisa se začne na vihru, gre preko hrbta do repa, se nadaljuje na repu, nato po stegnih v obliki pase, trebuhu in prsnem košu ter se nadaljuje čez golen v obliki pase. Bela lisa se združi pod vratom. Lisa naj ne bi segala preko križnih kosti. Meja med rdečo in belo barvo naj bi bila nazobčana.

Viš.pred.mag. Marko Čepon

“PRIJAZNOST BREZ MEJA NA MALI PLANINI”
Krava Breza SI 1450863, s kmetije Balantičevih iz Županjih njiv
(Foto: Rafko Rokavec)

REJA CIKASTEGA GOVEDA IN GENSKA BANKA V ŽIVINOREJI

Reja cikastega goveda se je v Sloveniji po letu 1960 pričela zelo hitro zmanjševati. V letih 1952 - 1953 je bilo v Sloveniji še okrog 80.000 glav cikastega goveda, v letu 1991 pa je bil stalež cikastega goveda v Sloveniji najmanjši. To kažejo tudi podatki o številu prvih osemenitev; le 16 plemenic cikastega goveda je bilo v tem letu osemenjenih. Že v letu 1993 je število prvih osemenitev naraslo na preko 100, v letu 2001 se je približalo 400 prvim osemenitvam, v letu 2002 pa je to število že preseгло 400.

V zadnjem desetletju so se strokovne službe odločale tudi za uvoz pincgavskih bikov iz sosednje Avstrije z namenom, da bi rejcem cikastega goveda zagotovili seme kakovostnih bikov za osemenje svojih krav in telic. Pogosto so bile take odločitve sprejete zaradi pomanjkanja domačih bikov za umetno osemenje. Vzroka temu pomanjkanju plemenskih bikov cikastega goveda sta bila predvsem dva: razmeroma velika stopnja sorodstva v celotni populaciji in zelo toga zakonodaja. Status plemenskega bika je lahko pridobil le potomec bikovske matere, pogoj za pridobitev statusa bikovske matere pa je bila tudi velika prireja mleka. Ker cikasto govedo po absolutni mlečnosti ni konkurenčno modernejšim pasmam za prirejo mleka, ta pasma tudi ni imela svojega rejskega programa in tako tudi najboljše cike niso mogle pridobiti statusa bikovskih mater.

Posledično so vsa ta dejstva pripomogla k veliki fenotipski in seveda tudi genetski variabilnosti v sedanji populaciji cikastega goveda. Tako je prihajala vedno bolj do izraza potreba po določitvi tistih fenotipskih izraženosti posameznih lastnosti, ki so bili in naj bi bili tudi danes karakteristični za to avtohtono populacijo govedi v Sloveniji. Drugače rečeno, pri nadaljnjem delu na ohranjanju cikastega goveda je potrebno vse bolj in po najboljših močeh upoštevati tiste kriterije, ki ločujejo cikasto govedo od pincgavskega.

Ohranjanje slovenskih avtohtonih pasem se je pričelo po letu 1985, intenzivneje pa po letu 1990, ko so bili postavljeni temelji programa »Ohranjanje biotske raznovrstnosti v slovenski živinoreji«, ki ga strokovno vodi in usmerja skupina raziskovalcev na Oddelku za zootehniko Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani. V letu 1991 je bila ustanovljena genska banka v živinoreji in v nadaljevanju so našteje njene glavne naloge:

- zbiranje in evidentiranje avtohtonega genetskega materiala, vključno s starimi avtohtonimi pasmami domačih živali;
- ocenjevanje in vrednotenje zbranega genetskega materiala po mednarodnih deskriptorjih;
- hranjenje in obnavljanje vzorcev zbranega genetskega materiala;
- razmnoževanje in izmenjava genetskega materiala.

Genska banka v slovenski živinoreji je organizirana in vodena po enakih načelih, ki so že uveljavljeni v programih EAAP (European Association for Animal Production – Animal Genetic Data bank). Ustanovljene genske banke morajo delovati v skladu z načeli ohranjanja in zaščite ter karakterizacije pasme, ki morajo biti selekcijsko oskrbovane. Na osnovi izpolnjevanja naštetih meril se za posamezno slovensko avtohtono pasmo ustanovi genska banka.

Ohranjanje cikastega goveda se je začelo z iskanjem ostankov te pasme, kar je zagotovilo genetsko osnovo pri nadaljnjem delu. V bodoče bo pri tem potrebno upoštevati tudi Pravilnik o poreklu za čistopasemsko plemensko govedo, bikovo seme, jajčne celice in zarodke (Ur.l 94-13575/03), ki v tretjem členu opisuje načine in metode preverjanja porekla. Pregled podatkov iz zootehniške dokumentacije in pregled zunanosti goveda se pri preverjanju porekla obvezno uporabljajo. Za pregled nad celotno genetsko sliko populacije cikastega goveda pa bomo morali narediti analizo genoma z molekularno biološkimi metodami. Le s strokovno pripravljenim gradivom bomo lahko pri avtohtonih pasmah uspešno dokazovali njihovo slovensko poreklo in jih ohranjali slovenske.

Javna služba nalog genske banke v živinoreji

Vodja programa:

Viš.pred.dr.Drago Kompan

CIKA SKOZI ČAS

Cikasto govedo je v Sloveniji nastalo iz avtohtonega enobarvnega bohinjskega goveda izrazito brahicernega izvora. Krave tega prvotnega goveda so bile v drugi polovici 19.stoletja težke okrog 200 kg in dajale približno 5 kg mleka na dan (Povše 1893). Ker je bilo v tem času v sosednjih avstrijskih deželah veliko bolj znano po okvirju večje in bolj rastno pincgavsko govedo, so tedaj začeli na območje bohinjskega goveda uvažati pincgavske bike. To govedo so poimenovali cikasto govedo.

Z ozirom na geografsko območje cikastega goveda sta se v drugi polovici prejšnjega in v začetku tega stoletja izoblikovala dva tipa:

- a.) bohinjsko cikasto govedo
- b.) tolminsko cikasto govedo

Po podatkih iz leta 1958 (Urbas) so bile krave bohinjskega cikastega goveda visoke v povprečju 116 cm in tehtale 300 – 350 kg, krave tolminskega cikastega goveda pa so bile v povprečju za 8 cm višje in 80 – 100 kg težje.

Pincgavska pasma je bila v primerjavi z enobarvno brahicerno bohinjko primigenega izvora. Zato je bila večjega okvirja, bolj groba in tudi zahtevnejša za rejo. Zaradi večjega okvirja je bila manj primerna za planinsko pašo v strminah bohinjskega kota. V nasprotju s pincgavsko pasmo je bohinjsko govedo slovelo po relativno visoki mlečnosti. Prav te lastnosti so Bohinjci želeli ohraniti in utrditi. Zato so v začetku 20.stoletja omejili uvoz pincgavskih bikov.

Leta 1935 je zveza selekcijskih organizacij priznala za potrebe pripusta dva težka pincgavska bika, uvožena iz Avstrije. Rejci pa jih zaradi težkih telitev niso sprejeli in pripuščali raje lažje bike lastne vzreje. Po letu 1945 je takratna oblast tudi s subvencijami uvajala pincgavsko pasmo v Bohinj. V tem obdobju se je začelo z največjim "uničevanjem" bohinjskega cikastega goveda z različnimi metodami. Dejstvo pa je, da je pincgavska pasma prinesla večji in bolj grob okvir, ni pa izboljšala mlečnosti. Kupci so še dolgo povpraševali po bohinjski kravi zaradi njene skromnosti in odlične mlečnosti.

Vse do petdesetih let smo lahko še nekako govorili o avtohtonosti. Takrat pa je najprej pretapljanje z lisasto pasmo na Gorenjskem in deloma rjavo na širšem Tolminskem, kasneje v devetdesetih pa striktno pretapljanje s pincgavcem, opravilo svoje in danes lahko govorimo le še o delni avtohtonosti cike na območjih, kjer skoraj ni bilo umetnega osemenjevanja in je bila izredno visoka zavest rejcev. Tudi sam sem skušal v letih 1987 – 1989 doma vzrejenega bohinjskega cikastega bika po legalni poti spraviti v naravni pripust ali umetno osemenjevanje, vendar mi zaradi izredno odklonilnega odnosa tedanjega časa do te slovenske pasme, to ni uspelo.

Bohinjski tip krave iz leta 1955
(arhiv Marjan Zupančič)

Po letu 1990 se je nekako začelo več govoriti o ohranjanju avtohtonih pasem in njihove bogate zaloge genov. Takrat pa je avtohtonost slovenske cike doživela še zadnji udarec. Ni se šlo v iskanje deleža avtohtone krvi v živalih, ki so fenotipsko še spominjale na slovensko ciko, ampak se je enostavno uvažalo seme pincgavskih bikov in pretapljanje v to pasmo. Ta pot je seveda veliko enostavnejša in lažja, a žal, po mojem mnenju napačna in neučinkovita.

Pred dvema leti pa je z ustanovitvijo Društva za ohranjanje cikastega goveda v Sloveniji peščica zanesenjakov začela, prepozno, a žal prej to iz že znanih razlogov ni bilo mogoče, težko nalogo ohranjanja cikastega brahicernega goveda.

Dne 14.oktobra 2002 je upravni odbor društva ustanovil strokovno komisijo za cikasto govedo in imenovani so bili člani komisije. Na prvem občnem zboru 27.oktobra 2002 je bil sprejet rejski cilj in model selekcije.

REJSKI CILJ ZA CIKASTO GOVEDO

Osnovni rejski cilj za cikasto govedo je ohranitev pasme v avtohtonem brahicerem tipu. Želimo lahke živali s tankimi kostmi in nerobustne konstitucije. Proizvodna usmeritev pasme je sicer kombinirana s poudarkom na prireji mleka.

MORFOLOŠKI OPIS:

- telesna masa odraslih krav od 300 – 450 kg
- višina vihra odraslih krav od 115 – 132 cm
- barva: rdeča z belo liso, enobarvno rdeče
- potek bele lise: bela lisa se začne na vihru, gre preko hrbta do repa, se nadaljuje na repu, nato po stegnih v obliki pase, trebuhu in prsnem košu ter se nadaljuje čez golen v obliki pase. Bela lisa se združi pod vratom. Lisa naj ne sega preko križnih kosti. Meja med rdečo in belo barvo naj bi bila nazobčana.
- GLAVA: kratka, lahka, rdeče barve
- SMRČEK: roza barve
- OČI: velike, temne, močno pigmentirane
- ROGOVI: lahki, tanki, obrnjeni naprej
- VRAT: tanek, dolg
- NOGE: korektne, čvrste in tankih kosti
- BICLJI: čvrsti
- PARKLJI: kratki, visoki, temna roževina parkljev
- REP: tanek in dolg
- VIME IN SESKI: lepo oblikovano in funkcionalno

POSEBNE PASEMSKE ZNAČILNOSTI:

- delna uleknjenost hrbta
- nadgrajenost
- obsežen vamp

OSTALE ZAHTEVE:

- dobra plodnost
- lahke telitve
- dolga življenska doba
- dobra prilagodljivost in odpornost
- močno izražen materinski čut

Posamezniki smo že od samega začetka iskali bike, ki še spominjajo na avtohtone lastnosti, in nadaljevali z aktivnostmi odbire najdenih bikcev za naravni pripust in umetno osemenjevanje. V novembru 2002 se odbereta bika Nagelj SI 82175780 in Slap SI 22175339 in sklenjen je dogovor o postopku vhlavitve v karanteno.

V decembru 2002 in januarju ter februarju 2003 je potekala najboljšežnejša naloga strokovne komisije; to je pregled, izmera in ocena populacije krav cikaste pasme. Tudi kasneje, po pridobitvi podatkov iz rodovnika Govedorejske službe Slovenije in registra govedi Ministrstva za kmetijstvo, smo skozi celo leto v manjšem obsegu opravljali pregled še najdenih živali cikaste pasme. Do sedaj je bilo pregledanih 273 krav, brez prvesnic.

Opaziti je bilo, da nekateri rejci in strokovnjaki pozabljajo na ohranjanje avtohtonosti in gledajo na cikasto govedo kot na "proizvodno pasmo". Želijo mu povečati okvir, tehtati priraste in izboljševati mlečnost. Za doseganje takšnih ciljev imamo danes na razpolago dovolj drugih pasem, zato bomo pri cikasti pasmi v prvi vrsti poskušali ohraniti njene prvinske dobre lastnosti in bogato zalogo genov. Razumljivo pa je, da bo v prihodnosti ob morebitnem večjem številu živali cikaste pasme, selekcija potekala v smislu boljše proizvodnje in drugih že znanih dobrih lastnosti (plodnost, kvalitetne noge, lepo vime....).

Pri pregledu populacije krav cikaste pasme, je strokovna komisija razdelila živali v tri tipe:

- CIKASTI TIP
- DELNI CIKASTI TIP
- PINCGAVSKI TIP

V cikasti tip so uvrščene nekoliko manjše živali, fine konstitucije, skratka tiste živali, ki najbolj združujejo lastnosti avtohtonega tipa. Predstavljajo 27% celotnega staleža s povprečno višino vihra 124 cm.

V delni cikasti tip so uvrščene živali z mešanimi lastnostmi cikastega, pincgavskega in priliva drugih pasem, kot je rdeči holštajn ipd. Predstavljajo 34% celotnega staleža s povprečno višino vihra 128 cm.

V pincgavski tip so uvrščene živali velikega okvirja, grobe konstitucije, z dolgimi glavami in močnimi rogovi, skratka primigene lastnosti pincgavske pasme. Predstavljajo 39% celotnega staleža s povprečno višino vihra 135 cm.

Ob tem velja omeniti, da so živali ob dobri oskrbi nekoliko večje, vendar v nekem znanem intervalu, ki ga s prehrano genetsko lahko povečamo v zelo dolgem obdobju. Tako zelo dobro hranjene živali manjših pasem nekoliko povečajo telesno maso, ostanejo pa skladna. Eden glavnih pokazateljev tega sorazmerja je glava, ki ostane kratka. Nasprotno pa pri živalih večjih pasem ob izredno slabi oskrbi, ko zahirajo mišice in cevaste kosti, glava zraste do skoraj normalne velikosti. Tipični zunanji izgled zahiranih živali je torej majhno telo z veliko glavo.

Najstarejša cika v Sloveniji "Cika SI 1454310-rojena leta 1986" in njen bik "Filip SI 12387579", na novo odbran za potrebe umetnega osemenjevanja (izvor: Kuhar Andrej, Klemenčevo 4, Stahovica) (Foto: Rafko Rokavec)

STALEŽ KRAV CIKASTE PASME IN ZNAČILNOSTI PO POSAMEZNIH OBMOČJIH (Stanje 01.11.2003)

KAMNIŠKO – LJUBLJANSKO OBMOČJE	149 krav
GORENJSKA	81
PRIMORSKA	31
DOLENJSKA	27
ŠTAJERSKA	24

Na Gorenjskem je največje poznavanje rejcev o nekdanjem bohinjskem govedu in močna rejska zavest. To območje je bilo pod velikim pritiskom pretapljanja in zamenjave pasme z najrazličnejšimi metodami in se je bilo težko upirati. Izvirne reje cikastega goveda so najdlje kjubovale v hribovitih vaseh, kot so Podjelje, Koprivnik...

Trenutne izvirne reje:

- Albin Šest, Srednja vas v Bohinju
- Alojz Noč, Javorniški rovt nad Jesenicami

Na kamniškem področju želijo rejci plemenite in ne prevelike živali. Po zaslugi osemenjevalne službe se je pasma močno razširila, zato je stalež krav največji v Sloveniji.

Trenutne izvirne reje: (po pripovedovanju naj bi prve živali pripeljali iz Bohinja)

- Andrej Kuhar, Klemenčevo, Stahovica
- Jožefa Balantič, Županje njive, Stahovica
- Franc Kemperl, Županje njive, Stahovica

Izvirne reje za cikasto pasmo so trenutno na tistih kmetijah v hribovitih območjih, kjer je bilo najdlje časa odmaknjeno od umetnega osemenjanja.

Širše tolminsko območje je domovina tolminske cike, kjer pa je pretapljanje s pincgavsko pasmo potekalo najdlje časa. Zato je večina krav v izrazito pincgavskem tipu. So velikega okvirja in močno odstopajo od nekdanje tolminke. Kljub temu smo našli zelo primerno kravo in bikca na Colu, kateri izvor živali naj bi bil iz Tolminskih raven.

Omeniti moram tudi razmak cikaste pasme na sevniško območje, ki je plod mojih aktivnosti še v času šolanja, kot osemenjevalec in nenazadnje kot rejec cikaste pasme. S to pasmo sem se prvič srečal, ko sem kot dijak hodil v planine. Pasma mi je bila izredno všeč in v zvezi s tem sem prebrskal vso literaturo, ki mi je bila dosegljiva. Najbolj so mi bile pri srcu manjše, mlečne živali v bohinjskem tipu. Živali sem kupoval na bohinjskem in kamniškem območju ter tako začel s svojo rejo. Povsod sem naletel na ovire tedanjega časa in odklonilnega odnosa do te slovenske avtohtone pasme goveda. Vztrajal sem z manjšim številom živali in z menoj sosednji rejci, ki so nabavili živali v mojem hlevu. Medtem ko smo dočakali bolj naklonjene čase slovenski ciki, je zaradi večinoma naravnega pripusta ostalo še nekaj živali v primernem tipu.

ODBIRA BIKOVSKIH MATER

Istočasno ob pregledu populacije krav cikaste pasme, je potekala izbira najbolj primernih krav za bikovske matere, od katerih se bo v prihodnje ob načrtnem parjenju odbirali plemenjaki za pleme. Odbranih je bilo 28 bikovskih mater, katere smo razvrstili v tri kakovostne razrede:

- BM ELITA (elitne bikovske matere)
- BM (bikovske matere)
- PBM (potencialne bikovske matere)

Pri razvrstitvi bikovskih mater v elitni razred smo upoštevali, da je izvorna oblika bohinjke kot tolminke rdečkasto bohinjsko govedo s tipičnimi brahicerinimi lastnostmi (skladnost, kratka glava s širokim smrčkom in velikimi pigmentiranimi očmi, tanki rogovi obrnjeni naprej, sorazmerno lepo oblikovano vime, kratka svetleča dlaka in nežna konstitucija). Krave, ki fenotipsko najbolj izražajo omenjene lastnosti, smo uvrstili v elitni razred.

V kakovostni razred bikovske matere smo uvrstili krave, ki v eni ali dveh lastnostih odstopajo od želenega tipa ali pa imajo kakšno pomanjkljivost.

V potencialne bikovske matere pa smo uvrstili tiste bikovske matere, ki združujejo tipične lastnosti v večji meri in v manjši nekaj netipičnih. Ob nizkem številu krav v željenem tipu so zanimive z vidika spremljanja potomstva in morebitnega prenašanja dobrih lastnosti.

Pri odbiri bikovskih mater se je strokovna komisija lahko opirala le na fenotipski izgled, kajti izvornih rodovniških podatkov za te živali praktično ni. Zato bo zelo pomembno spremljanje in ocena potomstva, ker genotipa skoraj ne poznamo.

Dejstvo je, da je bila v devetdesetih letih prejšnjega stoletja storjena precejšnja krivica kravam cikaste pasme, ki so bile v zelo primernem tipu, na gorenjskem in kamniškem območju, s strani odbire bikovskih mater. Status sta dobili le dve kravi na primorskem območju in še ti sta bili že potomki avstrijskih pingavskih bikov.

OSEMENJEVANJE Z BIKI CIKASTE PASME

Strokovna komisija za cikasto govedo je odbrala tri biki za potrebe umetnega osemenjevanja:

NAGELJ	SI 82175780	Rod.št:151256	Rejec: Andrej Kuhar, Klemenčevo 4
SLAP	SI 22175339	Rod.št:151255	Rejec: Anton Drolc, Češnjice v Tuhinju 2
COL	SI 62303695	Rod.št:151263	Rejec: Silvester Mikuž, Gozd 4/b, Col

Žal bik Nagelj ni dal kvalitetnega semena in je izločen. Seme bikov Slap in Col pa je na razpolago za osemenjevanje. Omeniti moram, da nobeden od njiju ni idealen, imata pa delež avtohtonosti, ki ju fenotipsko izkazuje. Bik Slap je fine konstitucije in izkazuje mlečni tip, bik Col pa je nekoliko močnejših kosti, temno pigmentiran in lepe majhne glave, izkazuje pa bolj kombiniran tip. Nujno potrebno bo spremljanje potomcev, ker ne poznamo genotipa.

Bik Nagelj 151256 in njegova mati Cika SI 1780399
Izvorni rejec KUHAR ANDREJ, Klemenčevo 4, Stahovica
(Foto: Rafko Rokavec)

Bik SLAP 151255 in njegova mati JAGODA SI 1454370
Izvorni rejec: DROLC ANTON, ČEŠNJICE 2, LAZE V TUHINJU

Bik COL 151263 in njegova mati CIKA SI 1558012
Izvorni rejec: MIKUŽ SILVESTER, GOZD 4/b, COL

(Foto: Rafko Rokavec)

STROKOVNA KOMISIJA ZA CIKASTO GOVEDO SE PREIMENUJE

Dne 04.junija 2003 je Govedorejska služba Slovenije imenovala Republiško delovno skupino za odbiro in ocenitev bikov cikaste pasme za osemenitev in pripust, ki nadomesti strokovno komisijo, katere sestava ostane nespremenjena.

Delovna skupina izdelala načrt oziroma program parjenja bikovskih mater in odbere nadaljnjih 7 bikov za pripust oziroma umetno osemenjevanje. Za umetno osemenjevanje skuša delovna skupina odbrati bike, ki fenotipsko združujejo največji delež avtohtonosti in izkazujejo čim manjši delež tuje krvi (pincgavske, rdečega holštajna, lisaste...).

Iz te skupine bikov je delovna skupina potrdila za umetno osemenjevanje dva bika in sicer:

FILIP SI 12387579 Rejec: Andrej Kuhar, Klemenčevo 4, Stahovica
BRIN SI 02488248 Rejec: Albin Šest, Srednja vas 44, Srednja vas v Bohinju

Prvi bik izkazuje poudarjen brahiceri tip (lepa glava, lahke kosti, majhen okvir) in je potomec najstarejše krave cikaste pasme v Sloveniji. Omenjeno kravo smo določili za potrebe embriotransfera (prenos zarodkov) in se nahaja na Veterinarski fakulteti v Ljubljani.

Bik Brin je bolj grobe konstitucije z vidno primesjo pincgavske krvi, je potomec ene lepših bikovskih mater in pričakujemo, da bo nekaj njenih genov prenesel na potomstvo.

To so v grobem zajete aktivnosti strokovne komisije oziroma delovne skupine za cikasto pasmo, ki stoji pred izredno težko in odgovorno zgodovinsko nalogo in si zastavlja vprašanje:

Ali je in kako še sploh mogoče ohraniti brahiceri plemenito slovensko ciko?

SKLEPNA MISEL:

V današnjem modernem svetu stoji na keramičnih ploščicah velika krava z obešeno ovratnico s čipom okrog vratu. Le-ta jo povezuje z računalnikom, ki ji dozira velike količine močne krme za doseganje čim večje količine mleka. Življenska doba take krave je kratka, telička po telitvi praktično ne vidi, počasi postaja stroj brez čustev in življenja...Vse bolj pa to postaja tudi človek, ki s svojo nepremišljeno tehnologijo zadaja naravi udarce, ki se sčasoma maščujejo.

Na drugi strani pa se na zelenem pašniku pase majhna rdečkasta kravica z zvoncem okrog vratu, ki pozvanja v čisti gorski zrak. Iz sočne planinske ruše bo naredila nekaj litrov zdravega mleka...Tudi to je cika kot nostalgichen spomin na nekaj, kar počasi mineva, spomin na nekaj dobrega, naravi prijaznega – na nekaj slovenskega.

Marjan Zupančič

*strokovni tajnik Društva za ohranjanje cikastega goveda v Sloveniji

Opoldanski počitek krav cikaste pasme na Mali planini – avgust 2003
(Foto: Rafko Rokavec)

BIKI CIKASTE PASME V NARAVNEM PRIPUSTU

Postopek:

- odbira bikcev od bikovskih mater (potomci načrtnega parjenja)
- v pošteved pridejo bikci v cikastem in delno cikastem tipu
- delovna skupina priporoči zainteresiranim rejcem odkup bikca za alternativno vzrejo
- v starosti najmanj 1 leta sledi odbira in ocenitev bika (licenciranje)
- opravijo se predpisane veterinarske preiskave
- rejci prejmejo potrdila o naravnem pripustu za vodenje evidence pripustov.

Podatki o bikih: (ime, rodovniška in življenska št., rojstvo, poreklo, izvorni in novi rejec)

MURI 851549

SI 32318245 ROJ.: 24.11.01 (O:Mil 151146 / M: Murka 1489116)
Taler Matilda, Studor 6, Srednja vasBogataj Marjan, Stara Oselica 40, Gorenja vas

FILIP 851550

SI 12387579 ROJ.: 26.11.01 (M: Cika 1454310)
Kuhar Andrej, Klemenčevo 4, Stahovica.....Noč Alojzij, Javorniški rovt 9, Jesenice

MAKS 851554

SI 92264645 ROJ.: 01.12.01 (O: Gaber 151095 / M: Pisana 62207764)
Golja Terezija, Podgorje ob Sevnici 15, Zabukovje.....Korošec Vinko, Koprivnik 61, Boh. Bistrica

MIŠKO 851551

SI 12402294 ROJ.: 31.12.01 (O: Mil 151146 / M: Kostanja 1613509)
Soklič Marija, Podjelje 9, Srednja vas.....Kuhar Andrej, Klemenčevo 4, Stahovica

HANZI 851553

SI 42283063 ROJ.: 06.01.02 (O: Gaber 151095 / M: Cika 62283061)
Živalski vrt Ljubljana, Večna pot 70, Ljubljana.....Prestor Alois, Kokra 21, Predvor

MIL 851552

SI 52456653 ROJ.: 22.03.02 (O:Mil 151146 / M: Roža 1450861)
Galini Franc, Kališe 5/a, Stahovica.....Bergant Stanislav, Kokra 42, Predvor.....
.....(za pašno sezono).....Mertelj Anton, Srednji vrh 8, Gozd – Martuljek
.....Smukavec Matej, Podjelje 4, Srednja vas v Bohinju

MIK SI 52458318

ROJ.: 28.03.02 (O: Mil 851289 / M: Gavtraža 1454368)
Drolc Anton, Češnjice 2, Laze v Tuhinju.....Komac Matija, Zavrzelno 3, Bovec

MIŠKO SI 22562452

ROJ.: 11.04.02 (O: Mil 851289 / M: Jagoda 1454370)
Drolc Anton, Češnjice 2, Laze v Tuhinju.....Drolc Anton, Češnjice 2, Laze v Tuhinju

BRIN SI 02488248

ROJ.: 13.05.02 (O: Boro E0316686 / M: Jagoda 1772727)
Šest Albin, Srednja vas 44, Srednja vas.....Košir Karničar Marijana, Zgornje Jezersko 104

DULE SI 92488249

ROJ.: 14.05.02 (O: Boro E0316686 / M: Murka 1673480)
Šest Albin, Srednja vas 44, Srednja vas.....Šest Albin, Srednja vas 44, Srednja vas

PLEM SI 72508019

ROJ.: 02.06.02 (O: Cik 62175775 / M: Cika 1454325)
Kuhar Andrej, Klemenčevo 4, Stahovica.....Noč Alojzij, Javorniški rovt 9, Jesenice

MILNI SI 32336296

ROJ.: 22.06.02 (O:Mil 151146 / M:Jagoda 1437886)
Konec Anton, Volče 144/d, Tolmin....Vzrejališče NG...Puc Milan, Koprivna 25, Črna na Koroškem

STROKOVNI DELAVNICI V POMENU SPOZNAVANJA AVTOHTONIH LASTNOSTI IN ŠIRJENJA REJSKE ZAVESTI

Tema 1. Strokovne delavnice: SPOZNAJMO CIKASTO GOVEDO

Kraj: Krivčevo v Črni, datum: 05.04.2003

Osnovni cilj delavnice je bil seznanitev rejcev in strokovnjakov z različnimi tipi cikastega goveda v Sloveniji. Živali smo načrtno odbrali člani strokovne komisije, za vsako žival podali strokovni komentar in opozorili na najpomembnejše lastnosti posameznih živali, ki so značilne za posamezen tip. Ker je malo izvornih rodovniških podatkov, je bila še kako smiselna predstavitev značilnosti živali glede na fenotipski izgled.

Cikasti tip so izkazovale živali s tipičnimi brahicerinimi lastnostmi: manjši okvir s skladno in fino konstitucijo, kratka glava s širokim smrčkom in večjimi pigmentiranimi očmi, kratki rogovi obrnjeni naprej in kratko svetlečo dlako.

Delni cikasti tip so predstavljale živali z mešanimi lastnostmi cikastega in pincgavskega tipa, ter delno križane živali, ki vsebujejo tudi kri rdečega holštajna in drugih pasem.

Pincgavski tip razstavljenih živali je odražal neavtohtone oblike cikastega goveda s tipičnimi primigenimi lastnostmi: velik okvir, groba konstitucija, dolga glava z močnimi rogovi in zelo široko hrbtno proggo. V tem tipu imamo v slovenski populaciji precej živali, ki so rezultat desetletnega pretapljanja z avstrijsko pincgavsko pasmo.

Prireditve je popestrila anketa, v kateri so rejci in člani strokovne komisije večinsko izbrali za najlepšo kravo Rožo SI 1450861, last rejca Franca Galina iz Kališ v Črni, ki je tudi odbrana za elitno bikovsko mati (slika na uvodni strani).

Tema 2. strokovne delavnice: SPOZNAJMO AVTOHTONO BOHINJSKO CIKO

Kraj: Srednja vas v Bohinju, datum: 03.05.2003

Bohinj je avtohtono izvorno območje cikaste pasme v Sloveniji. Tradicija in bohinjska trma kmetov je v veliki meri pripomogla k ohranitvi te pasme, zato ni naključje, da se je društvo odločilo za organizacijo strokovne delavnice prav v Bohinju.

Tu smo predstavili živali v avtohtonem tipu, ki bolj ali manj spominjajo na nekdanjo bohinjko. Ob tem je potrebno poudariti, da takih živali ni več, ampak so jim podobne v večji ali manjši meri.

Razstavljene so bile krave iz zaselkov Studor, Srednja vas, Podjelje in Koprivnik. Predstavniki strokovne komisije in rejci so izbirali živali, ki so jim bile najbolj všeč. Za najlepšo žival je bila izbrana krava Murka SI 1673480, last rejca Albina Šesta iz Srednje vasi.

Na delavnici so bili predstavljeni trije biki v avtohtonem tipu: Nagelj 151256, Slap 151255 in Col 151263, ki so bili odbrani za potrebe umetnega osemenjevanja. Od zadnjih dveh se je pridobilo seme, ki je v uporabi za osemenjevanje krav cikaste pasme. S tem se je prekinilo desetletno pretapljanje s pincgavsko pasmo in začetek prehoda na cikasti tip.

Delavnice so se v velikem številu udeležili obiskovalci iz vseh koncev Slovenije in potrdili odločenost pri ohranitvi pasme.

MISEL ZNANEGA BOHINJCA:

»Za CIKE bili so časi hudi
in zahvalimo se lahko le
Bohinjski kmečki trmi,
Da v Bohinju CIKE še žive.«

Rafko Rokavec

*član delovne skupine

USODA CIKASTE PASME NA OBMOČJU KAMNIKA OD LETA 1960 DO LETA 2003

Naravni zemljepisni položaj označuje Slovenijo kot deželo nasprotij, kjer se morje spogleduje z gorami. Prav tako pa Slovenija velja za deželo, ki je povezana z geografsko hrbtenico Alp v skupen alpski prostor, kjer se je že zgodaj uveljavila ena najstarejših gospodarskih panog – živinoreja. Ta svet za življenje namreč ni preveč radodaren, plodne zemlje je malo, zato se kmetje preživljajo bolj z živinorejo kot s poljedelstvom. Za gorjane so bili že od nekdanjih planinski pašniki posebno bogastvo in bistveno dopolnilo življenskega prostora.

Takim zemljepisnim razmeram je bilo treba prilagoditi tudi pasmo živali. Kmetje so redili cikasto govedo, ki je po svojih zahtevah skromno, prilagodljivo, odporno proti trdim vremenskim razmeram in ima dolgo življenjsko dobo. Po barvi je podobno pincgavskemu govedu, vendar je precej lažje. Krave so dosegale težo 300 – 400 kg, kar je bilo odvisno tudi od krmljenja, zato so v nižinskem področju ob boljših pogojih krmljenja dosegale tudi višjo težo. Mlečnost goveda je bila dobra, kvaliteta mesa pa slabša, zaradi ozkosti prsi in bokov je bil tudi odstotek klavnosti nizek.

Do leta 1960 so kmetje na celotnem kamniškem območju redili cikasto govedo. Oblast in posledično stroka je naredila program pretapljanja cike z lisastim govedom in zamenjave z rjavim govedom. Vzhodni del območja, ki meji na Štajersko, je prešel polagoma na rjavo pasmo z nakupom čiste pasemske živine, zahodni pa je postopoma pretapljal ciko v svetlo lisasto govedo. Da bi bila zamenjava cike hitrejša, so kupili čistokrvne lisaste telice z znanim poreklom.

Kmetje severnega dela občine in delno Tuhinjske doline so pasli živino na planinskih pašnikih, zato je na teh področjih spreminjanje pasme potekalo počasneje, cikasto govedo je namreč v danih pogojih lažje preživelo. Rejci tega področja so se še dolgo posluževali naravnega pripusta, kar je pripomoglo k temu, da se je avtohtonost cikastega goveda še dolgo ohranila. Nekaj posameznih rejcev še danes vztraja pri naravnem pripustu.

Leta 1962 se je na Kamniškem pričelo osemenjevati samo s plemenjaki rjave in svetlo lisaste pasme. Naravni pripust se je izvajal samo še v krajih v hribovitem področju. Po letu 1970 se je cikasto govedo zelo zreduciralo in je prišlo na kritično točko izumrtja. Na pobudo delavcev v reprodukciji in posameznih ljubiteljev pasme cikastega goveda se je pričelo opozarjati stroko na usodno izumrtje te slovenske avtohtone pasme. Nabavili so se plemenjaki delno cikaste pasme (Fant, Solo) in z njimi se je spet začelo osemenjevati leta 1976. V naslednjih letih je osemenjevanje opazno naraščalo, vendar je zaradi uvajanja modernih produktivnih pasem spet nazadovalo.

Vse kaže na to, da je ohranjanje avtohtone pasme cikastega goveda tesno povezano tudi s finančnimi sredstvi in ljubitelstvom.

Anton Burja

*častni član Društva za ohranjanje cikastega goveda v Sloveniji in član delovne skupine

GLASILO IZDALO: DRUŠTVO ZA OHRANJANJE CIKASTEGA GOVEDA
V SLOVENIJI

NASLOV: GROBLJE 3, 1230 DOMŽALE
TELEFON: 01/721-7995

UREDIL GLASILO: ROKAVEC RAFKO
LEKTORIRAL GLASILO: ZUPANČIČ MARJAN

Domžale, november 2003

Natisnjeno v 400 izvodih
Tisk: Cankarjeva založba d.d. Ljubljana
Fotokopirnica Nebotičnik, Štefanova 1, 1512 Ljubljana

